

ОГЛЯДИ ДЖЕРЕЛ ТА ДОКУМЕНТАЛЬНІ НАРИСИ

УДК 341.33:94](477.61)

К. М. БЕЗГІНСЬКА, Т. А. ЛИСЕНКО*

ШЛЯХ МИЛОСЕРДЯ: ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА НА ЛУГАНЩИНІ (1918–2018 РР.)

Висвітлено діяльність Луганського обласного товариства Червоного Хреста з початку ХХ ст. до сьогодні на основі документів та світлин, що зберігаються в архіві товариства, Державному архіві Луганської області, архівному відділі Рубіжанської міської ради та Лисичанському міському краєзнавчому музеї. Особливу увагу приділено роботі товариства у період проведення анти-терористичної операції на території Донецької та Луганської областей.

Ключові слова: Міжнародний Комітет Червоного Хреста; Товариство Червоного Хреста України; Луганська область; захист жертв збройних конфліктів; медаль імені Флоренс Найтінгейл; медична допомога; антитерористична операція.

Милосердя – це співчуття, яке ґрунтується на таких людських якостях, як уважність, щирість, безкорисливість, доброзичливість, що несумісні з пихою, байдужістю, брутальністю. Таку алегорію актуально вживати, характеризуючи діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста (далі – МКЧХ), який був створений у 1863 р. уродженцем Швейцарії Анрі Дюнаном.

9 лютого 1863 р. у Женеві Анрі Дюнан заснував «Комітет п'яти», до якого, крім нього самого, увійшли ще 4 представники впливових женеvських родин: Гюстав Муаньє, правник і голова Женевського товариства публічного добробуту, лікар Луї Аппія з великим досвідом роботи в польових умовах, друг і колега Луї Аппія Теодор Монуар із Женевської комісії гігієни та охорони здоров'я та Гійом-Анрі Дюфур,

* *Безгинська Катерина Миколаївна* – директор Державного архіву Луганської області;

Лисенко Тетяна Анатоліївна – заступник директора – головний зберігач фондів Державного архіву Луганської області.

впливовий генерал швейцарської армії. Комітет був комісією Женевського товариства публічного добробуту. Через 8 днів п'ятірка вирішила перейменувати свій комітет у «Міжнародний комітет допомоги пораненим».

У 1876 р. комітет утвердив назву «Міжнародний комітет Червоного Хреста», яка залишається чинною донині. МКЧХ є засновником Руху Червоного Хреста, основне завдання якого – забезпечення дотримання воюючими сторонами положень Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв збройних конфліктів.

Штаб-квартира МКЧХ знаходиться у м. Женеві (Швейцарія), а представництва Організації, в яких загалом працює понад 12 тис. осіб, розташовані у майже 80 країнах світу. Органами управління МКЧХ є Асамблея (верховний орган управління), Рада Асамблеї (допоміжний орган, якому Асамблея делегує низку своїх повноважень) та Директорат (виконавчий орган). На чолі Асамблеї та Ради Асамблеї стоїть Президент МКЧХ. З 1 липня 2012 р. цю посаду обіймає доктор наук Петер Маурер.

МКЧХ та інші компоненти Руху не мають жодних ієрархічних зв'язків. Вони є незалежними організаціями, розділені з точки зору управління, мають різне керівництво.

МКЧХ працює в Україні на основі свого мандата щодо захисту і допомоги людям, які постраждали від збройного конфлікту. Під час збройних конфліктів міжнародного або внутрішнього характеру, МКЧХ надає захист та допомогу жертвам як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення, зокрема – військовополоненим, цивільним інтернованим особам, пораненим, цивільному населенню на окупованій території, оскільки у своїй стратегії акумулює засади чуйного та доброго ставлення до нужденних та постраждалих людей, незалежно від пануючої ідеології, політичної позиції, державного устрою, релігійної та національної приналежності.

Українське товариство Червоного Хреста було створене 18 квітня 1918 р. під час Першої Світової війни за ініціативи Маріїнської громади сестер милосердя Червоного Хреста, яка з 1878 р. надавала благодійну медичну допомогу жителям української столиці. Біля витоків організації стояли українські медики та вчені.

У період голоду 1921–1923 р. основними районами діяльності ТЧХ УРСР були Харківська, Катеринославська та Донецька губернії. Здійснювалася підтримка населення харчами, одягом, медичною допомогою, паливом, насінням. Районні представництва очолювалися радянськими громадянами в кількості 81 людини. Американська адміністрація допомоги (АРА) самостійних представників не мала, але в кожній районній конторі функціонувала адміністрація у складі від 4 до 8 американців. Місія Фрітйофа Нансена в Україні була представлена

паном Айбі та його заступницею пані Тідеманд. У районних конторах працювали уповноважені представники ТЧХ УРСР. Районом діяльності були Катеринославська, Одеська, Київська, Донецька, Харківська губернії. Основний вид допомоги – продовольчий. Кількість службовців у конторах становила від 8 до 10 осіб¹.

Червоний хрест у Луганській області почав свою діяльність у період голоду з організації харчових пунктів у дитячих будинках, будинках охорони матері та дитини для допомоги голодуючим та безпритульним. З початку 1923 р. пункти харчування голодуючих у Луганську працювали на заводі імені Жовтневої революції (нині – ПАТ «Луганськтепловоз»), емальзаводі імені Артема (нині – ЗАТ «Емальзавод»), тонкосуконному комбінаті (нині –ЗАТ «Лутекс»).

Також з цього року розпочинають свою роботу відділення по області. Відкриваються пункти харчування для дітей, вагітних жінок, матерів-годувальниць, молочні кухні, будинки для безпритульних дітей, хірургічна клініка, гінекологічна лікарня, зубопротезна поліклініка, протитуберкульозні диспансери, пологовий будинок, станція боротьби з малярією, амбулаторії.

У Луганську на вул. Артема відкрилася консультація з охорони материнства та дитинства, яка утримувалася за рахунок доходів від підсобних підприємств Червоного Хреста Луганського округу.

До кінця 1927 р. діяло 19 відділень. Особливу увагу робітники Червоного Хреста приділяли виявленню в дітей сухот та їх лікуванню. Консультації Червоного Хреста будувалися здебільшого поблизу великих міст, щоб можна було допомагати міському населенню, населенню приміських сіл і селищ, розміщених поблизу. Прикладом є консультація в селищі Кам'яний Брід (нині це частина м. Луганська). Медичні працівники допомагали мешканцям не лише цього населеного пункту, а й навколишніх сіл².

Медичні сестри Червоного Хреста. Лисичанськ. 20-ті роки ХХ ст.

Учні гімназії та штейгерської школи, члени Червоного Хреста.
Лисичанськ. 20-ті роки XX ст.

Створення у 1925 р. Союзу товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР позбавило Український Червоний Хрест, як і інші національні Товариства, його автономії, оскільки Союз перебрав на себе всі відповідні функції та права³. З цього моменту де-юре жодне з республіканських товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця РСР не входило до складу Міжнародного Червоного Хреста.

Контакти між українською та закордонною червонохресною громадськістю припинилася, а з початком Голодомору 1932–1933 рр. радянська влада не допускала міжнародні товариства в Україну для допомоги голодуючим, тим самим приховуючи реальні причини виникнення голоду.

Постанова Ради народних комісарів СРСР № 1283 від 3 грудня 1938 р. зобов'язала республіканські товариства передати Наркомату охорони здоров'я господарські підприємства та лікувально-санітарні заклади, запровадивши в товариствах перехід від медико-санітарної організації, що вирішувала гуманітарні потреби населення, до військово-санітарної централізованої організації⁴.

Під час Другої світової війни товариство підготувало та відправило на фронт понад 100 тис. медичних сестер, санінструкторів і сандружинниць. У цей час Червоний Хрест також став ініціатором безоплатного донорства.

Подвиг 17 українських сестер милосердя – учасниць бойових дій відзначений медаллю імені Флоренс Найтінгейл – вищою нагородою Міжнародного комітету Червоного Хреста, яка присуджується медичним сестрам і братам за виняткову відданість своїй справі і хоробрість при наданні допомоги пораненим і хворим як у військовий, так і в мирний

час. Медаль може вручатися посмертно, якщо нагороджувана(ний) загинули при виконанні свого обов'язку.

На Луганщині цією нагородою була відзначена Марія Дмитрівна Сердюк, яка очолювала обласний комітет Червоного Хреста у Луганську з 1945 р. Вона пройшла славний бойовий шлях санітара-інструктора Червоного Хреста під Новоросійськом, Севастополем, Керчю, в боях на території Болгарії, Румунії, колишньої Чехословаччини. Нагороджена бойовими орденами та медалями.

За порятунок поранених та проявлену відвагу на полі бою у травні 1965 р. була нагороджена такою медаллю уродженка Кадіївки Луганської області Ірина Миколаївна Левченко – Герой Радянського Союзу, яка 17-річною дівчиною пішла на фронт добровольцем. Була санітарним інструктором танкової частини, врятувала життя 28 танкістам. Вивела з оточення обоз із 168 раненими бійцями. Нагороджена трьома орденами Червоної Зірки, медалями, а також іменною зброєю.

У зв'язку з тим, що Радянський уряд у роки Другої світової війни не підписав Женевських конвенцій, а військовополонені були оголошені дезертирами, зрадниками Батьківщини, Міжнародний Комітет Червоного Хреста не мав можливості допомогти поліпшити умови їх перебування у полоні до звільнення. Обставини, в яких опинилися полонені, були нелюдські: їх знищували фізично, з них знущалися та катували, їх викошували хвороби і інфекції, голод, спрага та поранення.

Наслідки окупації німецькими військами території України були жахливими: епідемії, високий травматизм на виробництві та в побуті, відсутність належного медичного обслуговування населення. В умовах страшної розрухи Червоний Хрест України спільно з республіканськими санітарними установами та медичною громадськістю розпочав відновлення мереж лікувальних закладів, а також лазень, оздоровчих закладів та їдалень.

Зображення
Флоренс Найтінгейл
(1820–1910)
і медалі її імені.

Фото М. Д. Сердюк

Фото І. М. Левченко

Вже на початку 1946 р. у сільській місцевості були утворені 2 тис. лікувальних закладів, десятки тисяч санітарних постів, що функціонували на виробництві, громадські санітарні служби у кількості 180 тис. активістів⁵.

Співробітниками українського червонохресного товариства після Другої світової війни було максимально розширено підготовку медичних сестер і санітарних дружинниць; організовано громадську допомогу пораненим і хворим; вжито заходів для розвитку масового донорства; надано допомогу дітям, які страждали від голоду та інфекційних захворювань.

Згідно з постановою Пленуму Ворошиловградського обласного комітету Червоного Хреста від 10 жовтня 1957 р., «по області виконання годового плану виглядит следующим образом: первичных организаций Красного Креста по плану – 4403, имеется 4410, членов общества Красного Креста – 370000, выполнено за первое полугодие – 367374, значкистов ГСО и БГСО – 33000, выполнено 33970, санитарных постов – 6425, выполнено 6537, доноров 25000 по плану, выполнено 28004 за первое полугодие, ОРВП – 165, выполнено 191, в первом полугодии, ПСГ – 24, выполнено 34, санитарных дружин 138, выполнено – 148»⁶.

У 1961 р. обласне товариство Червоного Хреста зайняло третє місце в Україні серед обласних організацій та було нагороджене грамотою Центрального комітету Червоного Хреста України. В той час обласне товариство налічувало 4 тис. 679 первинних організацій, 712 тис. 201 член товариства, 11 тис. 455 санітарних уповноважених. Загалом 38% населення області були залучені у члени товариства⁷.

У 70–80-х роках робота Українського Червоного Хреста змінила акцент та була направлена на вдосконалення медико-соціальної діяльності осередків і пробудження громадської думки щодо подальшої гуманізації суспільних відносин.

О. Т. Кудасва

З 1986 р. обласною організацією Товариства Червоного Хреста керує Ольга Тихонівна Кудасва. Понад 30 років свого життя вона присвятила наданню допомоги нужденним та знедоленим. Під її керівництвом обласна організація стала надійною опорою для сиріт, інвалідів, немічних, хворих, самотніх, останньою інстанцією, куди люди завжди можуть звернутися за допомогою за найскрутніших обставин. За вагомий внесок у розвиток громадянського суспільства, проявлені співчуття, доброти та милосердя

нагороджена орденом «За заслуги» III ступеня та удостоєна звання «Заслужений працівник соціальної сфери».

Чорнобильська трагедія 1986 р. стала віхою випробувань для Червоного Хреста України на дієздатність і милосердя. Понад 10 тис. волонтерів, членів санітарних постів і дружин Червоного Хреста взяли участь в евакуації та розселенні постраждалих.

На Чорнобильську програму Український Червоний Хрест в 1986–1988 рр. витратив майже 15 млн доларів. У перші місяці після аварії надали фінансову допомогу 100 тис. евакуйованим, закупили обладнання для центру радіаційного захисту і лікарняних закладів⁸.

За клопотанням товариства українських дітей прийняли табори і родини Болгарії, Іспанії, Італії, Литви, Німеччини, Польщі, Словаччини, Туреччини, Чехії, Югославії. Український Червоний Хрест проводить діагностику стану здоров'я громадян, сприяє в направленні за кордон на лікування хворих дітей.

Так, у 1997 р., за домовленістю з Андоррським Червоним Хрестом 32 дитини з Луганська, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відпочивали та оздоровлювалися у гірській місцевості в Князівстві Андорра.

Підтвердивши прагнення будувати власну державу, Червоний Хрест України оголосив себе самостійною позаурядовою та позапартійною організацією і 10 грудня 1991 р., згідно з рішенням позачергового з'їзду Національного Товариства, вийшов зі складу Співки Товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця колишнього Радянського Союзу.

Товариство Червоного Хреста України (далі – ТЧХУ) є повноправним та незалежним членом благодійного Руху. ТЧХУ здійснює свою гуманітарну діяльність відповідно до власного статуту та національного законодавства України. Воно складається з регіональних відділень під керівництвом Національного комітету, який знаходиться в Києві.

Фото зустрічі дітей з Луганська з прем'єр-міністром Князівства Андорра паном Марком Форне

Основна мета діяльності ТЧХУ – захист життя людини, попередження та полегшення людських страждань під час збройних конфліктів, стихійного лиха, катастроф та аварій, надання допомоги медичній службі збройних сил і органам охорони здоров'я, сприяння органам державної влади України у їхній діяльності в гуманітарній сфері.

Емблема ТЧХУ являє собою зображення Червоного Хреста на білому тлі з надписом під зображенням «Товариство Червоного Хреста України». Зображення Червоного Хреста складається з п'яти однакових квадратів. При цьому можливе відтворення напису англійською та іншими мовами, що повторюють точний напис, зроблений українською. Ці варіанти повинні бути аутентичними емблемі, що містить напис українською мовою.

Прапор Товариства являє собою прямокутне полотнище білого кольору, в центрі якого зображено емблему Товариства.

За роки незалежності в Луганській області сформовано досвідчений кваліфікований колектив голів міських та районних організацій Товариства. Так, у 2010 р. кількість членів Товариства сягнула 496,7 тис. осіб, або 27% дорослого населення.

Патронажна служба милосердя області, в якій зайнята 251 медсестра, спрямовує свою діяльність на підтримку 20 тис. представників найбільш незахищених категорій населення.

Голови міських та районних організацій
Луганської обласної організації ТЧХ України. 1996 р.

Серед них 3 тис. осіб за станом здоров'я обмежені в пересуванні. У структурі патронажної служби функціонує 3 центри, 17 кімнат медико-соціальної допомоги, 29 банків одягу, відкриті пункти прокату засобів реабілітації, в сільській місцевості – 125 пунктів першої допомоги. Через цю мережу щорічно надається понад 120 тис. медико-соціальних

Надання допомоги Лотиківському будинку дитини.
Слов'яносербський район. 1998 р.
Праворуч: головна медична сестра Л. С. Роменська,
ліворуч – старша медична сестра А. І. Гневнова.

і консультативних послуг. Із банків одягу соціальну підтримку і допомогу отримують близько 60 тис. малозабезпечених громадян.

У рамках імплементації норм і положень Міжнародного гуманітарного права в 1992 р. у Товаристві Червоного Хреста України була створена Служба розшуку, основним завданням якої є з'ясування долі осіб незалежно від національності та державної належності, які пропали безвісти або потерпіли внаслідок Другої світової війни, сучасних збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій, розшуку могил громадян України, які загинули за її межами під час Другої світової війни, та військових поховань громадян інших держав в Україні, розшуку документів та надання допомоги біженцям і мігрантам у відновленні родинних зв'язків.

Луганське товариство з червня 2014 р. до грудня 2017 р. розглянуло 102 запити від громадян, з них:

- 25, пов'язаних із розшуком військовослужбовців та цивільних осіб, які потрапили у полон або зникли безвісти у період проведення активних бойових дій на території Луганської області. З них 5 запитів закриті з позитивним результатом, 2 – закриті у зв'язку з смертю осіб, яких розшукували;

- 70 запитів про громадян, які проживають на непідконтрольній українській владі території та з якими родичі втратили зв'язок. Із них 3 закриті у зв'язку з відсутністю результату;

- 7 запитів, пов'язаних із Другою світовою війною⁹.

Співробітники та волонтери Червоного Хреста за запитами заявників відвідали адреси проживання близьких, з якими було втрачено зв'язок. Щодо кожного окремого запиту була дана відповідь у Службу Розшуку НК ТЧХУ.

З 2014 р., у зв'язку з утворенням на території Луганської області т. зв. «Луганської Народної Республіки», Луганське товариство переглянуло свої пріоритети та запрацювало в особливому режимі. Основна увага зосереджувалася на наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам, допомозі медичним установам, навчанні населення навичкам першої допомоги, підготовці волонтерів для загонів швидкого реагування Червоного Хреста.

З 35 районних та міських осередків 15 функціонували на території, підконтрольній українській владі. Обласна, міські та районні організації Червоного Хреста тісно співпрацювали з представниками Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, отримуючи гуманітарну допомогу для переміщених осіб, які приїхали із зони бойових дій, а також знаходилися на лінії розмежування.

Тільки з 16 серпня до 14 грудня 2014 р. за підтримки Міжнародного Комітету Червоного Хреста допомогу продуктами харчування та

засобами гігієни отримали понад 92 тис. осіб у Біловодському, Білокуракинському, Кременському, Лутугинському, Марківському, Новоайдарському, Новопсковському, Сватівському, Старобільському, Попаснянському районах Луганської області, а також у містах Алчевськ, Антрацит, Брянка, Лисичанськ, Луганськ, Перевальськ, Рубіжне, Северодонецьк, Сорокіне.

З 5 вересня до 5 грудня 2014 р., завдяки Міжнародному Комітету Червоного Хреста, який підписав Меморандум із хлібокомбінатом на випічку хліба, було виготовлено і роздано переміщеним особам близько 80 тис. буханок хліба в містах Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне.

За підтримки Фонду ООН із народонаселення у 2014 р. було роздано переміщеним особам із зони бойових дій понад 3,4 тис. гігієнічних наборів, а від Національного Товариства Червоного Хреста України – 5 тис. продовольчих наборів (пайки в рамках швидкого реагування) для Білокуракинського, Кременського, Марківського Міловського, Новоайдарського, Попаснянського, Сватівського, Старобільського, Троїцького районів та міст Рубіжне і Северодонецьк.

Австрійським Червоним Хрестом спільно з Луганською обласною організацією на території Луганської області в 2015 р. були реалізовані проекти, спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб і місцевого населення Луганської області в містах Гірське, Золоте, Лисичанськ, Северодонецьк, Рубіжне та населених пунктах Попаснянського і Новоайдарського районів. Допомога була надана 4 400 продовольчими наборами.

У містах Гірське, Золоте, Попасна Австрійським Червоним Хрестом і Червоним Хрестом Ліхтенштейну

Видача гуманітарної допомоги внутрішньо-переміщеним особам. Северодонецьк. 2016.

Видача хліба у м. Северодонецьку. 2015 р.

Видача ваучерів на отримання медичних препаратів.
Попасна. 2016 р.

спільно з Луганською обласною організацією ТЧХУ було надано допомогу фармацевтичними ваучерами на медичні препарати 430 онкохворим та хворим на цукровий діабет. 620 сімей у м. Лисичанську отримали ваучери на придбання будівельних матеріалів для ремонту пошкодженого житла. Також було видано 3 722 ваучери на продовольчі товари номіналом 500 грн внутрішньо переміщеним особам Луганської області.

Видача допомоги багатодітним сім'ям.
Северодонецьк. 2017 р.

У 2017 р. від Австрійського Червоного Хреста 1 500 онкохворих та хворих на цукровий діабет, які проживають на лінії розмежування Новоайдарського, Попаснянського та Станично-Луганського районів, отримали фармацевтичні ваучери номіналом 5 тис. 600 грн кожен на загальну суму 8 млн 400 тис. грн.

Міжнародною Федерацією Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця протягом 2015–2016 рр. було надано 3 тис. 933 ваучери на товари домашнього вжитку номіналом 2 тис. грн. для внутрішньо переміщених осіб, які мешкають у містах Рубіжне, Северодонецьк та Кременському районі, а також із числа місцевих жителів міст Лисичанськ і Сватове, у яких постраждало житло під час бойових дій і вибухів на складах амуніції. Сума допомоги склала 7 млн 866 тис. грн.

Завдяки підтримці Національного Товариства Червоного Хреста, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Національних Товариств Червоного Хреста Австрії, Фінляндії, Китаю, Німеччини, Іспанії, Італії, Франції, Чехії, Японії, Уряду Республіки Болгарії, Уряду Німеччини, УВКБ ООН у справах біженців, Фонду народонаселення ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Німецького Товариства Міжнародного співробітництва, а також Міжнародних компаній Кока-Кола, Procter and Gembel була надана допомога понад 277 тис. переміщеним особам і понад 72 млн грн місцевому населенню Луганської області. Протягом 2014–2016 рр. у лікувальні установи області Товариством Червоного Хреста було передано апарати ультразвукової діагностики, електрокардіографи, пересувні рентгенівські апарати, дефібрилятори, апарати для електрокоагуляції судин, лікарняні ліжка. Як засоби реабілітації були передані інвалідні коляски, ходунки, милиці.

Також 8 волонтерів Станично-Луганської РВ ТЧХУ з 5 грудня 2016 р. працюють на пункті обігріву Червоного Хреста в «буферній зоні» на пункті пропуску в Станиці-Луганській.

Тільки в 2017 р. через пункт пройшло більше 536 тис. 804 особи, з них 15 тис. 284 діти, 6 тис. 823 інваліди. Волонтери надають особам, які приходять

Видача гарячого чаю на пункті обігріву в Станиці-Луганській. 2016 р.

в пункт обігріву, гарячий чай, здійснюють інформаційну підтримку, а при необхідності – першу допомогу¹⁰.

Доброта, милосердя, співчуття – ці риси цінувалися над усі людські якості. Не втратили вони своєї цінності й сьогодні. Адже торкнутися серцем чужої біди – означає зробити її своєю та обов'язково допомогти.

Озираючись на пройдений 100-річний шлях червонохресного товариства, згадаємо імена тих, хто символізує собою справжнє милосердя, героїчні та складні віхи в історії Товариства. Із буденної, незамінної, а враховуючи сьогодні, ризикової роботи складається велика благородна справа, на яку надихає любов до людини.

¹ Рожков М. В. Міжнародна діяльність товариства Червоного Хреста УСРР в 20–30-і рр. XX століття // Наукові праці історичного факультету Запорізького нац. ун-ту, 2013, вип. XXXVI.

² Державний архів Луганської області, Ф. Р-638. Оп. 1. Спр. 72.

³ Положення про спілку товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця Радянських Соціалістичних Республік. Харків, 1925. С. 3.

⁴ Дащенко Н. С. Історичні обставини та програмні засади створення організації Українського Червоного Хреста // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2009. Вип. 1. С. 74

⁵ Усіченко І., Заграничний О. Разом до гуманності. Розповіді про Червоний Хрест України. Київ, 2008.

⁶ Архівний відділ Рубіжанської міської ради, Ф. Р-18. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 5.

⁷ Там само. Спр. 16. Арк. 72.

⁸ Урядовий кур'єр. 19 березня 2018 р.

⁹ Річний звіт Луганського товариства Червоного Хреста України за 2017 рік.

¹⁰ Там само.

The author analyzes the activity of Luhansk regional Red Cross since the beginning of 20th century to the present on the documents and photos that are stored in the Red Cross Archives, State Archives of Luhansk Region, Archival Department of the Rubizhne City Council and Lysychansk City Local History Museum. Special attention is paid to the activities of the association during the antiterrorist operation on the territory of Donetsk and Luhansk Region.

Key words: International Red Cross Committee; Ukrainian Red Cross; Luhansk Region; protection of victims of armed conflicts; the Florence Nightingale Award; medical aid; antiterrorism operation.